

GLOBALLEŞME VE KRİZ

Dünya gündemine oturmuş olan küresel krizi değerlendirebilmek için önce ekonomik globalleşme evrelerine bakmak gerekiyor.

2. Dünya savaşı sonrası Avrupanın yeniden inşa edilmesi, sabit kur uygulamalı yeni para sisteminin oluşturulması amacı ile Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası kurulmuştur. Uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve yatırımın kolaylaştırılması için ise Gümrük Tarife ve Ticaret Anlaşması (GATT) imzalanmıştır. A.B.D. liderliğinde oluşturulan bu gelişmeler globalleşmenin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu dönemde dünya ekonomisi Sovyetler Birliği teşvikli sosyalist ekonomiler ile Amerikan dolarına, sterline ve franka bağlı ekonomiler diye iki gruba ayrılmıştır. Çok katı gümrük kotaları, sermaye ve döviz hareketlerinde engeller gruplar arasında var iken Amerikan şirketleri Avrupa ve Kanadaya yatırımlar yaparak güçlenmiş, 1960'lı yıllarda pazarın hakimi olmuştur.

1970'li yıllarda ise yeni üretim teknolojilerinin etkin hale gelmesi, A.B.D.'de verimlilik artış hızının yavaşlaması ve buna bağlı olarak rekabet gücünün azalması ile birlikte yeni teknoloji kullanan Japonya ve Avrupalı işletmeler bir çok alanda Amerika şirketleri ile rekabete katılmıştır. Böylece bu üç grubun rekabetinin başladığı sürece girilmiştir. Bu dönemde IMF üyesi ülkelerin paralarını Amerikan dolarına bağlı (sabit kur) uygulamasından piyasada oluşan arz ve talep ile belirlenen serbest dalgalanan kur sistemine geçilmiş; bu da kur farkının gelişmiş ülkelerin lehine gelişmesini ve ekonomide döviz egemen politikalarını başlatmıştır.

1973 ve 1979 petrol krizleri, üretim alanında yapısal değişikliklere yol açmış, bölgesel dengeleri etkilemiştir. Bu krizden kazanılan fonların aktarımı ile uluslararası finans örgütleri güçlenerek çıkmıştır.

1980'li yıllarda rekabete bağlı olarak üretimde verimliliği yükseltmek için, ulaşım ve üretim maliyetlerini düşürmeye yönelik olarak sermaye hareketleri hız kazanmıştır. Pazarın içinde olabilmek ve burada büyümeyi sürdürme gibi amaçla ucuz emek cenneti; gelişmekte olan ülkelere üretim ağırları kurmaya veya fason üretim yaptırmaya başlamıştır.

1990'da Sovyetler Birliğinin dağılması ile sosyalizm alternatif sistem olma özelliğini yitirdi. Buna dayalı olarak dünya tek kutuplu hale gelmiştir. Yeni dünya düzeni olarak adlandırılan bu dönemde ABD'nin siyasi ve askeri alanda egemenliği ve "Dünya Jandarmalığı" rolü söz konusudur.

Böylece küreselleşmenin sonunda yaşadığımız döneme gelindiğinde, özellikle bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki devrimler çokuluslu firmaların güçlerini ve yayılma hızlarını arttırmış, şirket evlilikleri gündemdeki yerini korurken şirketler gelecekteki bir ülkenin siyasi ve ekonomik güvenliğine bağlamaktan kaçınmaya başlamıştır. Çok yüksek miktarlarda sermaye sınırı ve

kural tanımadan yer değiştirmekte, 1 birim mala karşılık 60 birim para ve yüksek miktarlarda fonlar dünya piyasalarında dolaşmaktadır. Dünya ekonomilerinin birbirine bağımlı hale gelmesi ile yaşanan ve yayılan krizler ekonomik entegrasyonun doğal sonucudur.

JAPONYA: Özellikle Uzakdoğu ülkelerine kredi veren, bölge finansörülüğüne soyunmuş olan Japonya'da 1990 yılında Japon gayri menkul piyasalarındaki olağanüstü fiyat artışlarının oluşturduğu spekülasyon balon patladı. Hızlı düşüş etkisi ile birçok banka ve aracı kurum iflas etti. Asya-Pasifik krizinin başlangıcı sayılan Japon krizi etkisini bugünde sürdürmekte ve ekonomisindeki daralma devam etmektedir.

ÇİN: 1994 yılında Çin ekonomisinde yüksek büyüme hızından dolayı enflasyon artmış, buna bağlı olarak Çin ekonomisi dış rekabet gücünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu gelişme ülkede devalüasyon yapılması ile sonuçlandı. (Türkiyede 5 Nisan kararlarının alınma sebeplerinden biri olarak kabul edilir.) Bugün Çin'de iç talep azalmasına bağlı olarak fiyatlar düşmektedir. İhracatı %'de 40 azalmış olan ülkede iç talep daralması yeni bir devalüasyon beklentisini engellemektedir.

MEKSİKA: 1994 yılında Meksikada yaşanan kriz; IMF, Dünya bankası ve NAFTA üyesi ülkelerin desteği ile kısa bir sürede denkleştirilen 40 milyar dolarlık fonla hızla kurtarıldı. Aynı duyarlılık nedense! krizdeki diğer ülkelere gösterilmemiştir.

ASYA KAPLANLARI: 1997 yılı Temmuz ayında Tayland'ın parasını devalüe etmesiyle patlak veren kriz, ilk etapta Singapur, Kore, Endonezya, Malezya, Honk-Kong ve Filipinleri etkisine aldı. Kriz şimdi nerede ise tüm dünyayı sarmış durumdadır. ABD, AB, Japon sermayeleri rekabet uğruna asya ülkelerine borç verme yarışına girmiş. Bu durum zaten düşük sermaye ile yüksek kazanç elde etme fikrinin egemen olduğu ülkede, aşırı derecede banka kredisi kullanımına yol açmıştır. Dış borca ve uluslararası tekellerin sermaye yatırımları ile yaratılan hızlı kalkınma, ciddi bir kapasite ve üretim fazlası problemlerini doğurmuştur. İhtiyaca

göre değil sermayenin isteğine göre yapılan aşırı üretim pazar daralması sonucunda yüksek stok maliyetine sebep olmuştur. Talep azalması, kredinin kesilmesi, sermayenin kaçışı ile ülke sanayicileri borçları ödeyemez duruma gelmiştir. Mali spekülâtorlerin ellerindeki hisse senetlerini hızla çıkartmaları sonucunda krizin tetiği çekilmiş, borsa çökmüştür.

RUSYA: Siyasal rejim değişikliği ile üstü açılan ekonomik çöküntü bir türlü düzelmemiş, ülkede yaşanan siyasi iktikarsızlık, mafya egemenliği, rüşvet, yoksulluk bu ülkede problemlerin uzun süreceğini ve her an bir patlamanın yaşanabileceğini göstermektedir.

HİNDİSTAN, PAKİSTAN: Bölge konumu itibari ile aşırı silahlanmadan kaynaklı oluşabilecek kriz beklenilmektedir.

ORTADOĞU: Petrol fiatlarının düşmesi, aşırı silahlanma, bölgeye yapılan müdahaleler bölge ülkelerinin ekonomilerini zora sokmuştur.

TÜRKİYE: Tüm dünyada sözü edilen krizin Türkiye'de adının konulmasında güçlük çekilmekte; bir kısım ekonomistlere göre global krizin Türkiye'yi etkilemediği, bir kısım ekonomistlere göre ise, 1994'den bu yana krizin sürdüğüdür. 5 Nisan kararlarından bu yana bankalara yatırılan paraya mevduat garantisi devam etmektedir. Yüksek faiz, yüksek enflasyon, hükümet bolluğu ve siyasi istikarsızlığın yanında ekonomimizi etkileyen diğer unsurlar ise, devam eden terör, açığa çıkan devlet-çete-mafya ilişkileri ve toplum üzerinde ve toplum üzerinde oluşan kriz psikolojisi ile yarınlara belirsizliğidir. 35 Milyar dolara gelmiş iç borç, seçim ekonomileri, düşürülemeyen enflasyon ve faiz oranları kısa vadede umut vermemektedir. Özellikle Rusya krizi ihracatta önemli bir yer tutan bavul ticaretini etkilemiş, uzakdoğu krizi demir-çelik ve tekstil sanayimizi zora sokmuştur. Kriz dalgası henüz Türkiye'de hissedilmeden İMKB en fazla değer kaybeden borsalar içinde yer alması yabancı sermaye zihniyetini ve yeni ekonomi düzenin anlatır en güzel örnektir. Döviz rezervimiz kısa sürede düşmüş, sermaye parasını emin limanlara çekmiştir.

IMF ÜLKELERİ KRİZDEN KURTARIYOR!

Her kriz sonrası IMF bu ülkelere "**KURTARMA OPERASYONLARI**" düzenler, ülkemizden de yaşadığımız gibi hemen ilk şartlar sıralanır.

-TASSARRUF TEDBİRLERİ

ALIN: Alınan tedbirler sağlıktan pay kesilmesi, ücretlerin dondurulması, vergilerin yükseltilmesi,

-KAMU KESİMİNDEN İŞÇİ

ÇIKARTIN: Ekonomik sıkıntıların sorumlusu işçilermiş gibi cezalandırılması.

- ÖZELLEŞTİRMELER

TAMAMLANSIN: Sorumsuz hükümetler tarafından arpalık gibi kullanılan KİT'ler özelleştirilerek tamamen denetimsiz sermayenin eline teslim edilmesi.

IMF, Uluslararası mali sistemin koruyucusu ve gözetleyicisi olarak, kredi veren bankaları değil, kredi alan ülkeleri disiplin altına almaya çalışmakta. Öne sürdüğü uygulama paketleri ise daha çok borç veren bankaları kurtarmayı amaçlamaktadır. Bir diğer önemli hususta borcunu ödemeyen veya batan kurumların yabancılar tarafından satın alınmasına izin verilmesi şartını getirmek suretiyle, batılı sermayenin uluslararası piyasayı kontrol altına almasını sağlamaya çalışmaktadır.

GLOBALLEŞMENİN SONUÇLARI

Globalleşme ekonomik yeniliklerin dünyaya dağıtılması, uluslararası iktisadi iş bölümünün yapılması, sınırların ve korumaların insani değerleri yükseltmek için kaldırılması, refahın yayılması gibi unsurlar ile oluşması gerekirken, oluşan, sermaye gruplarının geri kalmış ülkeleri sömürsü şekildedir. Ucuz emek ile üretilen malların hareket alanı ve gelirleri mutlaka sermaye tekelinde belirlenmektedir.

Eski sömürgecilikte ülke silahla istila edilir, kaynakları yavaş yavaş ellerinden alınırdı. Şimdi ise sömürü devlet tarafından değil sermaye grupları tarafından yapılmaktadır. Ortak yatırımlar adı altında ülkeye ortaklık için yatırıldığı parayı da teknoloji satarak geri alan sermaye ciddi karlar elde etmekte, borsa spekülâtorleri ile de ülkenin özellikle küçük yatırımcının yıllarca biriktirdikleri değerler birkaç günde ellerinden alınmaktadır.

Sermaye, sınırsız ve kuralsız olarak yer değiştirirken (yaşanan örneklerde olduğu gibi) dış borca ve uluslararası sermayeye dayalı ekonomileri bulanan ülkelere bir anda çekildiğinde, ülke ekonomileri çökmekte ve sonuçta yine yabancı sermayeye ihtiyacı olduğu bir sistemle, ülke başbaşa kalmaktadır.

Bölgesel ticarî bloklaşmalar (AB, NAFTA, APEC) ile oluşan pazar kapma rekabeti sermayeyi dayatmacı, blok dışı ülkeleri de korumasız bırakmaktadır.

Globalleşmede diğer önemli bir noktada, ulusal egemenliği azaltıcı unsur haline gelmiş olmasıdır. Devlet sınırını ekonomik anlamda kaldırma, uluslararası ticarî anlaşmaların bir parçasıdır.

Sermaye hareketlerini kolaylaştırmak, yasal zeminlere oturtmak için uluslararası yatırım anlaşmaları yapılmaktadır. En son örneği, görüşmeleri süren çok taraflı yatırım anlaşması olan MAI, yatırımcıların ekonomik çıkarını, yatırımın yapıldığı ülkedeki toplumsal çıkarın önüne koymayı amaçlamaktadır.

Sınırsız dünya yaratılmaya çalışılırken, çevre kirlen teknojojileri geri kalmış ülkelere transfer eden gelişmiş ülkeler kendilerine temiz bölge yaratma çabasındadır.

Devlet egemenliğinden sermaye grubu egemenliğine geçilen bu sistemde yoksulluğun, sınıfsal farklılığın iyice arttığı, sosyal patlamaların yaşanmasının an meselesi olduğu ve tüketime dayalı yeni ekonomi sisteminin tüketicisiz kalma tehlikesi doğmuştur. Uluslararası mali sistemin işleyiş biçimi değiştirilmediği sürece krizlerin önlenmesi mümkün görünmemektedir. Tüm dünyada tekrar tartışmaya açılan kapitalist rejimin getirisi olan bu sistemin, insancıl ve sosyal boyuta mutlak ihtiyacı olduğu ortadadır.

Ulke menfaatleri, demokrasi, sosyal devlet, sivil toplum örgütü gibi kavramlar ve tüm dünya için insani değerler ön plana çıkmalıdır.

Ecz. Burhanettin Bulut